

AGESIL QIRJAZI

**MOZAIKU SHQIPËRIA NË FASADËN E MUZEUT HISTORIK
KOMBËTAR, SI KOMUNIKIM**

Ky mozaik që po analizojmë ndodhet sot në fasadën e Muzeut Historik Kombëtar. Ai titullohet “Shqipëria” dhe është përruruar bashkë me “Muzeun Historik Kombëtar” në vitin 1981 me rastin e 28 Nëntorit. Autorët e tij janë: Vilson Kilica, Aleksandër Filipi, Agim Nebiu, Josif Droboniku dhe Anastas Kostandini.

Është mozaiku më i madh në Shqipëri. Kjo gjini nuk ka qenë shumë e përdorur (përveç antikitetit), por ka disa vepra publike me qëllime propagandistike, siç mund të përmendim mozaikët në rrugën Tiranë-Elbasan etj., të cilët nuk janë të kësaj madhësie dhe sot janë të fshirë, janë lyer me gëlqere.

Nga pikëpamja e komunikimit kemi të bëjmë me komunikim pamor (jofjalësor), i cili është një drejtimësh. Pamja vetë është dhënësi-shenjë, që transmeton mesazhin në kod si pamje, kurse marrësi, subjekti kolektiv që e percepton janë njerëzit, jemi ne të gjithë. Rolet e tyre nuk ndërrohen ashtu siç ndodh me komunikimin fjalësor, trupor etj. Siç shihet qartë kemi të bëjmë me një imazh. Shkalla e arbitrariteti si shenjë në këtë rast është e ulët, megjithëse nuk është një imazh nga objekti.

Siç e dimë, në komunikimin pamor komunikimi fjalësor mungon ose përfaqësohet pjesërisht me elemente të caktuara si plotësues të tij. Në këtë rast komunikimi fjalësor përfaqësohet nga titulli i kësaj veprë: “Shqipëria”, që është një sinekdokë, e cila e plotëson këtë komunikim.

Në këtë analizë futet dhe komunikimi trupor, pozicionet e personazheve, gjestet e tyre, veshja dhe deri diku edhe komunikimi hapësinor, që lidhet me vendin që zë vetë mozaiku në ndërtesë dhe vendin që zënë personazhet në këtë mozaik. Nëse këtyre personazheve do t’ua ndërronim vendet do të përftonim tjetër perceptim nga ky që shohim, prandaj dhe vendosja e tyre në vendet përkatëse ndikon për të komunikuar një ide të caktuar.

Të gjitha këto që thamë më lart përfshihen në komunikimin masiv, që mbështetet në skemën shenjë-subjekt, pasi vepra është e ekspozuar në publik, pra, transmeton mesazhin në një numër të madh subjektesh (marrës). Vepra ka karakter ideopolitik, e krijuar për të ndikuar politikisht në masën e njerëzve. Nga pikëpamja e organizimit tërësor, do të thoshim se këtu vëmë re **Unin1 ose (Unin off)**, që është krijuesi i mesazhit (në rastin tonë krijuesit, autorët dhe

organizmat shtetërore që e kanë porositur, pasi mozaiku është bërë me porosi nga lart), **teknikën**, që është *mozaik*, produktin, që është pamje, **Unin 2 (Unin in)** vetë *personazhet*, **mesazhin** që *transmetohet* nga vetë pamja dhe **marrësin** (masat).

Komunikimi masiv mbështetet në dy koncepte bazë: transmetimin e mesazhit në një numër të madh subjektesh që janë marrës dhe komunikim drejtuar masave. Ndër të tjera ai lidhet edhe me politikën e pushtetit shtetëror, me ndërmarrje prodhuese tregtuese, me institucione zbavitëse ku qëllimet janë propaganduese, reklamuese, njohëse etj. Secili prej marrësve është subjekt individual, kurse në marrëdhënie me dhënësin është subjekt masiv. Komunikimi masiv lidhet me vetë individin si marrës dhe tërësia e individëve përbën marrësin masiv. Ky marrës masiv është një masë heterogjene me kompetenca të ndryshme gjuhësore, kulturore e njohëse. Për shkak se ky komunikim është një drejtimësh dhe marrësit nuk reagojnë dot gjuhësisht ndaj këtij ligjërimi, tek ata mbetet funksioni konativ, ndikues, i këtij komunikimi. Për krijuesin, **Unin off**, gjurma konative ose ndikuese e këtij ligjërimi te subjekti është shumë e rëndësishme. Sa më e madhe të jetë kjo gjurmë, aq më tepër e ka arritur qëllimin krijuesi.

Në rastin tonë ky mozaik lidhet me politikën e pushtetit shtetëror në Shqipëri në atë kohë (viti 1981) me funksione propagandistike dhe përcjelljen e një ideologjie të caktuar. Viti në fjalë përfshihet në periudhën e shtetit komunist (1944-1991) dhe përcjell ideologjinë e këtij shteti, i cili i vinte shumë theks propagandës komuniste dhe mjeteve të përhapjes së ideologjisë së saj, me anë të mjeteve të ndikimit në masë, si libri, artet pamore, filmi, gazetatat, revistat, pllakatet, parullat, banderolat, radioja e televizioni. Regjimi i kohës kërkonte nga shkrimtarët dhe artistët krijimtari me ndërgjegjshmëri të lartë partiake. Ata shiheshin si shërbëtorë të vijës së partisë-shtet me një rol të madh në propagandën zyrtare dhe në bazë të rolit të tyre gjenin dhe mbështetjen ose jo të shtetit.

Në pamje të parë ky mozaik të lë përshtypjen se mund të ndahet në tri pjesë, që formojnë të tërën. Pjesa majtas me 6 personazhe që përfaqësojnë tri epoka të historisë sonë, antikitetin, mesjetën dhe Rilindjen, pjesa djathtas që përfaqëson Luftën Antifashiste Nacional-Çlirimtare, dhe pjesa qendrore, që përfaqëson Shqipërinë e kohës kur është ndërtuar ky mozaik. Në sfond, me ngjyrë të bardhë dhe në një formë gjysmërrethi, që jep idenë e një lufte në rrethim, dallojmë gryka pushkësh që dalin si rrezet e një dielli ose të kujtojnë shqiponjën dykrenare të stilizuar që gjendet në muze, në pavionin e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, krahët e së cilës janë formuar me pushkë të vjetra të kohës. Le t'i analizojmë pjesët me radhë:

Në pjesën në të majtë dallojmë midis luftëtarëve një luftëtar të kohëve antike në pozicion luftimi, të cilin e bën të dallueshëm veshja, përkrenarja antike, parzmorja, kollçitë, sandalet, mburoja, e cila është e tipit të konsideruar

si mburojë ilire, pra, na lidh në antikitet me ilirët, pasardhës të të cilëve mendohet dhe argumentohet më së shumti së është populli ynë, tezë të cilës i mëshonte fort edhe shteti i asaj kohe, nisur dhe nga pretendimet e fqinjëve. Kujtojmë luftërat e pareshtura të ilirëve me romakët dhe maqedonët.

Dallojmë gjithashtu tre luftëtarë arbër që na lidhin me epokën e mesjetës dhe me luftën e madhe kundër osmanëve nën drejtimin e Skënderbeut, si një epokë e lavdishme, ku shqiptarët treguan trimërinë e tyre, përballë fuqisë më të madhe të kohës. Të tre luftëtarët janë në pozicione luftimi dhe mbajnë në duar shigjetë, shtizë dhe shpatë. Mendojmë se elementi i trimërisë jepet mirë, përveç pozicionit në të cilin janë vendosur figurat, edhe nga një personazh që i fryn bririt të kushtrimit, e cila lidhet dhe me etimologjinë e fjalës kushtrim: *kush është trim*. Me epokën e Skënderbeut na lidh mburoja e njërit nga luftëtarët, e cila ka shqiponjën dykrenare me krahët poshtë, simbol që e gjejmë në stemën dhe vulat e Skënderbeut dhe të disa princave të tjerë të kohës. Gjithashtu, personazhet janë gegë e toskë, kuptim të cilin e nxjerrim nga veshja e tyre, shohim fustanellën e jugut, jelekun me krahët e varur prapa, qeleshën e jugut, si dhe veshjen e malësorëve të veriut. Skënderbeu në propagandën e kohës shikohej si një prijës që bashkoi shqiptarët në një shtet, bashkoi gegë e toskë, pra, shihej si simbol i unitetit kombëtar dhe si një model që duhej ndjekur. Nisur nga veshja dhe nga krahasime që mund të bëjmë me tablo që paraqitin afërsisht të njëjtën periudhë kohe në Europë, bie në sy mungesa e fisnikërisë dhe e klasave si borgjezia e vogël apo e mesme. Mund të themi se këta luftëtarë përfaqësojnë një shtresë të ulët shoqërore (ajo që nënkuptohej në propagandën e kohës me fjalën *popull*). Bie në sy mungesa e veshjeve që përfaqësojnë shtresën e mesme dhe të lartë dhe prania e një elementi simbol për shtresën e ulët shoqërore siç është opinga, i cili është element mbizotërues në gjithë mozaikun.

Grupi i tretë i personazheve në pjesën në të majtë, përfaqëson epokën e Rilindjes sonë Kombëtare që pati disa rezultate të mëdha, si hapjen e shkollave shqipe, unifikimin e alfabetit, botimin e librave, luftat për liri që arrijnë kulmin me shpalljen e pavarësisë së Shqipërisë. Kjo epokë përfaqësohet nga dy personazhe, njëri intelektual i kohës, mësues, që përfaqëson luftën për shkollën, shkronjat shqipe dhe për librin shqip, dhe tjetri komit, luftëtar në luftërat për pavarësi. Nisur nga mënyra se si janë paraqitur në figurë, duket sikur kanë një bashkëbisedim me njëri-tjetrin dhe një bashkëpunim të ngushtë. Në propagandën e shtetit komunist kjo periudhë cilësohej si një periudhë ku u luftua “me pushkë e me penë”. Këtë imazh kanë na kanë dhënë edhe autorët në këtë rast.

Edhe në këtë rast del përsëri opinga si simbol që na lidh me shtresat e ulëta. Kjo tregon se janë popull i thjeshtë dhe jo aristokraci, gjë që e mbështet edhe veshja e tyre. Kjo shkon paralel me ideologjinë populiste të kohës ku thuhej se luftën e bën populli, kupto shtresat e ulëta. Madje, na vjen ndër mend

një citim i Mihal Gramenos që përmendej në atë kohë se Shqipërisë do t'i vijë shpëtimi nga opinga, që është shtylla e shoqërisë. Kjo frymë është mbizotëruese në të gjithë mozaikun.

Në krahun e djathtë kemi të përfaqësuar vetëm një epokë historike: Luftën Antifashiste Nacionalçlirimtare. Edhe këtu personazhet na paraqiten në pozicion luftimi, sulmi. Këtu, ndryshe nga pjesa në krahun e majtë, hyn elementi grua. Madje ajo përfaqësohet barabar me burrat (2 burra, dy gra). Kjo lidhet me punën e madhe propagandistike gjatë dhe sidomos pas luftës për të përfshirë dhe gruan, e dhënë këtu si një simbol emancipimi. Gjithashtu, në veshjen e tyre dallojmë dy elemente ideologjike të drejtpërdrejta: ylli i kuq në kapelat e personazheve dhe shalli i kuq në qafë, që si simbole të komunizmit, që na lidhin drejtpërdrejt me të. Pra, këta personazhe janë partizanë, janë komunistë. Këtu vëmë re përsëri opingat në këmbët e tyre, që bëjnë atë lidhjen me shtresat e varfra, të ulëta, me atë që ideologjia e kohës e quante popull. Ndër këto personazhe vëmë re njërin nga gratë me këmbën duke bërë një hap përpara, me pushkën gjithashtu përpara dhe me kokën pas fton të tjerët në luftë me guxim, duke dhënë e para shembullin e saj. Një element që tregon forcën e këtij grupi njerëzish janë bombat e ngjeshura në brez. Është e çuditshme se si autorët janë kujdesur t'i shpërndajnë ato në mënyrë të barabartë: një burrë, një grua, gjë që tregon ndikimin e madh të propagandës së kohës për të paraqitur me doemos barazinë e burrit dhe gruas në atë sistem. Midis të tjerëve një personazh mban lart grushtin, si simbol i forcës, i goditjes së armikut, si simbol i fitores.

Në pjesën qendrore vëmë re tri personazhe që përfaqësojnë Shqipërinë e kohës. Ata ecin në një hap. E para është një grua, në qendër, e veshur me veshje popullore, në këtë rast është xhubletë, e cila konsiderohet si veshje shumë e vjetër, dhe na lidh përsëri me lashtësinë e popullit shqiptar, që mban në mes një brez në mes të të cilit është një paftë e artë me shqiponjë dykrenare, tashmë të modernizuar, krahasuar me atë të Skënderbeut, gjë që na lidh me epokë tjetër, me të sotmen, e njëjtë me shqiponjën në flamurin kombëtar. Mban në dorën e djathtë një pushkë të ngritur lart dhe krahun e majtë disi të shtrirë përpara, në një pozicion mitik. Ky personazh, nisur edhe nga pozicioni i duarve, të kujton **Niken**, *hyjneshën greke të antikitetit* që personifikon **fitoren**, e cila shpesh paraqitet me dorën e djathtë lart, duke mbajtur një kurorë dafinash ose një pishtar, element i përdorur edhe në botë, kujtojmë *Statujën e Lirisë në Amerikë*, por edhe në Shqipëri e gjejmë te monumenti *Nënë Shqipëri*. Pra, Shqipëria ka triumfuar dhe triumfon mbi armiqtë dhe ecën përpara krenare me pushkën lart, simbol se ka korrur fitoren me luftë e sakrifica, dhe po me pushkë mbron fitoret e arritura. Në variantin origjinal, ndryshe nga ai që paraqitet sot i ndryshuar, në sfond, pas personazhit që personifikon Shqipërinë vëmë re një yll të madh të kuq me një kontur të verdhë, simbol i ideologjisë komuniste. Kjo na lidh me kohën dhe regjimin në fuqi kur u ndërtua ky mozaik. Sot ky simbol është hequr, por

megjithatë brendia e mozaikut nuk është cenuar, sepse ka mjaft elemente, siç i përmendëm më sipër, që janë në të njëjtën frymë.

Dy personazhet anash saj përfaqësojnë dy bijtë e saj, komunistët dhe punëtorët. Komunistët përfaqësohen nga personazhi i partizanit, i cili mbart simbolet komuniste, yllin e kuq në kapelë dhe shallin e kuq në qafë, që përfaqëson një njeri të thjeshtë, jo aristokrati, që mban në dorë flamurin me yllin komunist pesë cepash (që është hequr edhe ky në fillim të viteve '90) dhe është vetë në pozicion parade, po parakalon, pra, e ka fituar luftën. Ai është fitimtari, atij i takon pushteti. Gjithashtu, flamuri në duart e tij, tregon se është ai që udhëheq vendin, pra, komunisti është në udhëheqje. Në krahun tjetër është edhe punëtori përfaqësor shtresën e tij. Shteti komunist i krijuar në vitin 1944 e shpalli veten shtet të punëtorëve. Vetë simboli i punëtorit, që përfaqëson njeriun e ri, një lloj supernjeriu, sipas ideologjisë së kohës, në krye tregon se kemi të bëjmë me një vepër të ndikuar nga ideologjia komuniste.

Për t'i përmbledhur tani, të tria pjesët që analizuam më lart e për t'i bashkuar në një të tërë, mund të themi:

Ky mozaik na paraqit Shqipërinë të sinekdokëzuar në një formë mitologjike, si hyjnesha e fitores, **Nikeja**, e grekëve të lashtë, mban lart fitimtare pushkën me të cilën ka korrur fitoret, dhe ecën krenare përpara me vështirimin drejt dhe me krahun e majtë të shtrirë, e rrethuar në të dyja anët nga bijtë e saj, komunistët që udhëheqin dhe punëtorët. Nuk mund të lëmë pa përmendur krenarinë që lexojmë në sytë e tyre.

Ky grup në mes del përpara sikur ka çarë një rrethim, ndërkohë që në të dy krahët që përfaqësojnë etapat kulmore të historisë së Shqipërisë luftohet dhe duket sikur u mbrojnë krahët. Shprehje të tilla propagandistike, si: "Shqiptari e ka patur lirinë gjithmonë në majë të shpatës, apo në grykë të dyfekut" ose shprehja: "Çajmë rrethim e çajmë bllokadë" kanë gjetur ilustrim në këtë mozaik.

Ideja që mbetet e fiksuar në këtë mozaik është: Shqipëria është një vend me histori të lashtë. Jeta e këtij vendi, derisa u çlirua prej komunistëve, ka qenë një luftë e vazhdueshme, por ka mbijetuar. Kjo tregon vitalitetin e tij. Në ballë të luftërave ka qenë gjithmonë populli, kupto shtresat e varfra, të cilëve u takon pushteti.

Nga ajo që vëmë re, në mozaik përfaqësimi i intelektualit (apo borgjezisë) mungon pothuajse fare, ajo figurë përfaqësohet pak me një personazh të Epokës së Rilindjes, por nuk përfaqësohet fare në periudhën e LANÇ-it apo në Shqipërinë e re. Po të bëjmë një krahasim me tablonë e Eugjen Delakruasë, *La Liberté guidant le peuple* (1830), që në shqip njihet me titullin "Liria në barrikadë", marrë shkas nga revolucioni i korrikut 1830 në Francë për vendosjen e monarkisë kushtetuese, përveç personazhit të lirisë, përfaqësuar nga një grua që mban në dorë flamurin tringjyrësh, që në fakt është vetë Franca e sinekdokëzuar, në mes të luftëtarëve dallojmë edhe intelektualin. Madje edhe në tablo të tjera ku ilustrohen ngjarje të ngjashme, intelektualët paraqiten në ballë bashkë me shtresa të tjera. Këtu kemi një dallim në koncept, ku fjala popull në Europë shënonte njerëzit e të gjitha shtresave, përfshi patjetër edhe intelektualët e borgjezinë, kurse në Shqipërinë e

kohës fjala popull shënonte një koncept tjetër, shtresat e ulëta, përjashto intelektualin dhe atë që quhej borgjezi, e cila ishte në shënjestër. Mungesa e intelektualit në mozaikun tonë dhe dalja në ballë e punëtorit dhe e njeriut të thjeshtë na lidh me ideologjinë e luftës së klasave dhe të diktaturës së proletariatit, ku punëtori ishte në krye, kurse intelektual shihej me frikë, madje dhe shtypej. Klasa e intelektualëve apo ajo e quajtur borgjezi e vogël dhe e mesme është tentuar të mbahet nën kontroll gjithmonë, me mjete nga më të ndryshmet, sidomos nëpërmjet organizatës së masave apo kontrollit punëtor, që s'ishin gjë tjetër veçse instrumenta politike të atyre që kishin pushtetin.

Po t'i shohim të dyja anët djathtas dhe majtas si dy anët e një peshoreje, vëmë re se periudhës së antikitetit, periudhës së mesjetës, përfaqësuar me luftërat e Skënderbeut dhe periudhës së Rilindjes, i përgjigjet në krahun tjetër vetëm periudha e LANÇ-it, e cila në historiografinë komuniste dhe në tekstet e historisë shkollore konsiderohej si epoka më e lavdishme e Shqipërisë dhe ishte, për nga pesha, sa të gjitha epokat e shkuara të marra së bashku. Nënkuptohej e shprehej verbalisht se ai që e udhëhoqi këtë luftë ishte figura më e madhe historike e Shqipërisë, gjë që lidhet me kultin e individit.

Për ta mbyllur, mund të themi se vetë vendosja e tij në fasadën e Muzeut Historik Kombëtar të kohës, lidhja e tij me vendin ku është vendosur, shpërfaq përjashta ideologjizimin dhe politizimin në pavijonet brenda vetë Muzeut Historik Kombëtar dhe rrjedhimisht shkrimin e historisë për kohën. Megjithë heqjen nga ky mozaik, pas viteve '90, të disa simboleve që lidhen me komunizmin, siç janë ylli i kuq pesëcepësh në flamur dhe ylli i madh i kuq pesëcepësh në sfond, pas personazhit që simbolizon Shqipërinë, ky mozaik nuk është zhveshur dot nga politizimi, pasi përmbajtja e tij nuk është cenuar fare. Përpyekja për të mbrojtur të kundërtën, pra, për të fshehur politizimin, duke nxjerrë përpara personazhe të papolitizuar në vetvete, si Naim Frashëri (rilindasi i supozuar, i përfaqësuar në mozaik) apo duke u fshehur pas fjalëve "popull" apo "njerëz të thjeshtë" dhe për të na e paraqitur si një vepër përfaqësuese të së vërtetës historike, e cila i qëndron kohës, qoftë edhe për hir të punës së madhe e plot vështirësi që kanë bërë autorët, është e dështuar. Arsyet i paraqitëm më lart.

Sot, kjo godinë me këtë mozaik fare mirë mund të shërbejë si muze i periudhës së socializmit në Shqipëri, periudhë që e përfaqëson më së miri.

BIBLIOGRAFI

- Agron Duro, *Leksione të teorisë së komunikimit gjuhësor*.
 Brian McNair, *Hyrje në komunikimin politik*, Tiranë, UET Press, 2009.
 Jacques Ellul, *Propaganda, the formation of men's attitude*, 1973.